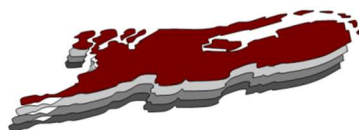

Evaluatie

Berghorst, Enter, gemeente Wierden (OV)

met addendum PvE

Thomas Spitzers

Bevoegd gezag	
Organisatie: Gemeente Wierden Namens deze: A. Vissinga Datum: Handtekening ter goedkeuring:	

Autorisatie: Hans Oude Rengerink
Datum: 30 juli 2020
Handtekening:

A handwritten signature in blue ink, appearing to be 'Hans Oude Rengerink', is written over a faint, light blue circular stamp.

Inhoudsopgave

1	Administratieve gegevens	3
2	Inleiding	4
2.1	Inleiding	4
3	Onderzoeksstrategie	6
4	Voorlopige resultaten/ Waardering sporen en structuren	8
4.1	Bodemopbouw/stratigrafie	8
4.2	Sporen van het herenhuis	9
4.3	Oudere bewoningssporen	12
5	Waardering vondsten	15
6	Advies vervolgonderzoek	16
BIJLAGE 1	Overzichtskaart met reconstructie van greppels	18
BIJLAGE 2	Puttenplan vervolgonderzoek	22
BIJLAGE 3	Allesporenkaarten met voorlopige spoorinterpretatie	25

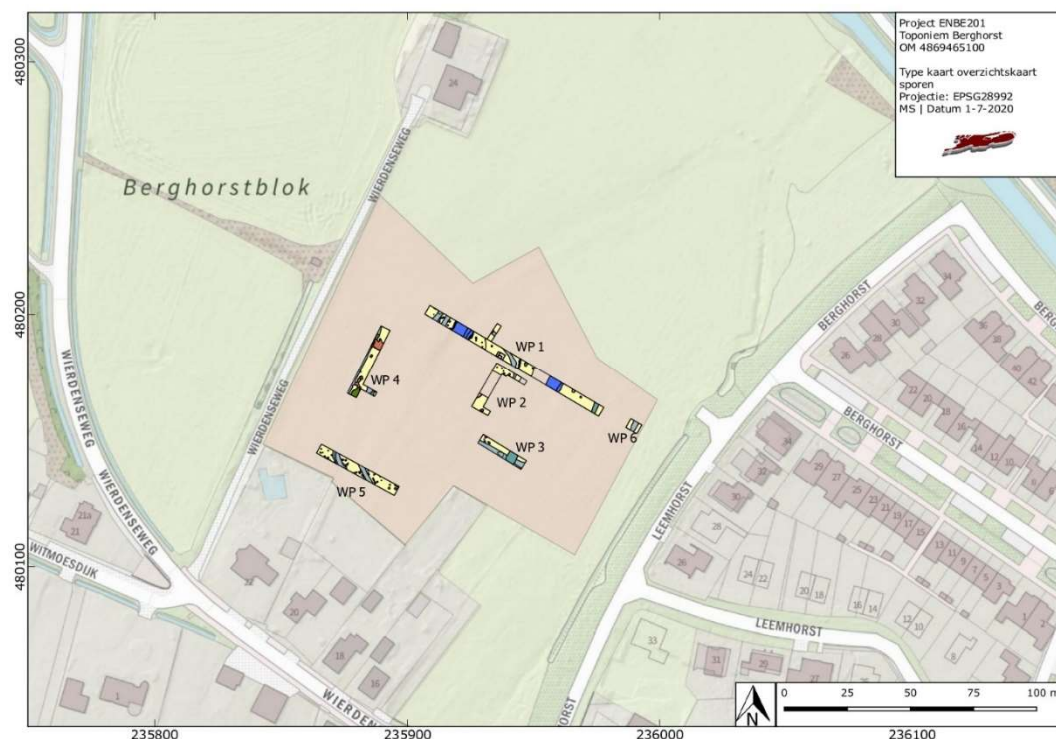
HOOFDSTUK **1 ADMINISTRATIEVE** **GEVEENS**

ADMINISTRATIEVE GEVEENS	
Provincie	Overijssel
Gemeente	Wierden
Plaats	Enter
Toponiem	Berghorst
Laagland Archeologie Project	ENBE201
XY-coördinaten	NW: 235.891/480.249
	NO: 235.996/480.173
	ZW: 235.840/480.149
	ZO: 235.962/480.106
Oppervlakte plangebied	Ca 1,2 ha ²
Datering	NTB/NTC
Complextype	Niet opgehoogde, individuele huisplaats
Onderzoeksmeldingsnummer	4869465100
AMK-terrein	n.v.t.
Vondstmeldingsnr.	n.v.t.
Type onderzoek	Inventariserend veldonderzoek - proefsleuven
Opdrachtgever	Gemeente Wierden
	Contactpersoon: D. den Blanken
Bevoegde overheid	Gemeente Wierden
Adviseur namens bevoegde overheid	A. Vissinga
Beheer documentatie	Archief Laagland Archeologie BV E-depot voor archeologie Provinciaal depot voor bodemvondsten Overijssel
Uitvoerder	Laagland Archeologie BV Virulyweg 21F - 7602 RG Almelo
Projectleider	Thomas Spitzers thomas.spitzers@laaglandarcheologie.nl 06 17 00 08 48

HOOFDSTUK 2 INLEIDING

2.1 INLEIDING

In opdracht van de Gemeente Wierden heeft Laagland Archeologie van 23 t/m 25 juni 2020 een Inventariserend veldonderzoek - proefsleuven uitgevoerd aan de Wierdenseweg te Enter (Afbeelding 1). De aanleiding tot het proefsleuvenonderzoek vormt de uitbreiding van het woningbouwgebied De Berghorst aan de noordoostzijde van Enter. In het kader van het uitbreidingsplan is in meerdere fasen inventariserend archeologisch onderzoek uitgevoerd. Daarbij is vastgesteld dat binnen het plangebied archeologische resten aanwezig zijn van de voormalige havezate Berghorst. Op basis daarvan is door de gemeente Wierden besloten dat voorafgaand aan de grondwerkzaamheden, behorend bij het bouwrijp maken van De Berghorst Fase 2, een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd dient te worden. Het onderzoek is uitgevoerd conform KNA-protocol 4003 Proefsleuven en op basis van het PvE d.d. 21-06-2020.

Afbeelding 1. Locatie van het onderzochte gebied, met ligging van de werkputten.

Afbeelding 2. Overzicht van de putten op een actuele luchtfoto.

HOOFDSTUK 3 ONDERZOEKSSTRATEGIE

De veldwerkzaamheden hebben plaatsgevonden van 23 t/m 25 juni 2020. Projectleider is dr. Thomas Spitzers, die tevens de dagelijkse leiding in het veld had. Ondersteuning in het veld is geleverd door Justus de Gruil (veldtechnicus), Nick Hendriks (veldmedewerker) en Mart Scholman (stagiaire, veldmedewerker).

Conform het Programma van Eisen zijn zes proefsleuven aangelegd volgens het daarin opgenomen puttenplan (werkput 1 t/m 6; Afbeelding 1). In deze putten is één vlak aangelegd en gedocumenteerd, dat in beginsel in de top van de c-horizont ligt, op een diepte van ca. 50 tot 70 cm onder het maaiveld. Daar waar op een hoger niveau sporen herkenbaar waren is het vlak op een hoger niveau aangelegd, ca. 25 tot 35 cm onder het maaiveld in de bovenzijde van -of net onder- een begraven bouwvoor die zich onder de huidige, in de tweede helft van de 20^e eeuw opgebrachte bouwvoor bevindt. Dit is binnen het omgrachte terrein van het herenhuis in werkput 1 en 2, en op de locatie van het voormalige bouwhuis in het noorden van werkput 4.

In overleg met het bevoegd gezag is besloten om, in afwijking van het Programma van Eisen, geen profiel over de herenhuisgracht aan te leggen en in plaats daarvan 20 m² onderzoeksvlak in te zetten voor nader onderzoek van een/enkele oudere greppel(s)/gracht(en) met een gebogen loop. Deze extra 20 m² is gebruikt door middel van twee meter brede sleuven op drie plaatsen:

- vanaf het zuidende van werkput 4 oostwaarts;
- vanaf werkput 1 noordwaarts ter hoogte van de verwachte voortzetting van de greppel in sleuf 1;
- vanaf sleuf 2 oostwaarts.

De sleuf van werkput 1 noordwaarts is met een lengte van 7,5 meter gedocumenteerd als werkput 7. Vanuit het zuidende van werkput 2 is een drie meter lange sleuf oostwaarts aangelegd. Toen daarin geen greppel werd aangetroffen is vanaf het noordeinde van werkput 2 een tien meter lange sleuf oostwaarts aangelegd. Beide uitbreidingen zijn gedocumenteerd als deel van werkput 2. Vanuit het zuidende van sleuf 4 is een zes meter lange sleuf oostwaarts aangelegd en gedocumenteerd als deel van werkput 4. In werkput 7 en de noordelijke uitbreiding van werkput 2 is boven vlak 1 een tussenvlak met sporen gefotografeerd en ingemeten als vlak 0 (in werkput 7 handmatig). De hoger aangelegde delen van vlak 1 zijn in de allesporenkaarten eveneens als apart vlak 0 gepresenteerd.

Op elk van de drie locaties waar de gracht rond het voormalige herenhuis is aangesneden is een edelmanboring uitgevoerd tot onder de grachtbodem. Verder zijn boringen gezet in sloot s63 in werkput 3, greppel s107 in werkput 4 en greppels s82 en s90 in werkput 5.

De overige greppels en ongeveer de helft van de kleinere sporen, zoals kuilen en paalsporen, zijn gecoupeerd, waar mogelijk als profiel in de putwand. In totaal zijn in werkput 1 t/m 6 elf profielkolommen en profielgedeelten met stratigrafie gedocumenteerd, minimaal 1 per werkput.

Profielen en coupes zijn analoog getekend op schaal 1:20. Vlakken zijn digitaal ingemeten met GPS.

HOOFDSTUK **4** **VOORLOPIGE RESULTATEN/ WAARDERING SPOREN EN STRUCTUREN**

Bij het onderzoek zijn sporen blootgelegd van het herenhuis De Berghorst uit de periode 1670-1818. Aangetroffen zijn de grachten rond een met zand opgehoogd terrein met spaarzame funderingsresten en diverse greppels uit dezelfde periode, die vermoedelijk deel uitmaakten van de infrastructuur of tuinaanleg rond het gebouw. Daarnaast zijn zowel onder als ten zuiden van het voormalige herenhuis sporen gevonden van bewoning die aan de bouw van het herenhuis voorafgegaan moet zijn. Mogelijk daarmee samenhangend is een stelsel van drie concentrische greppels, dat bij de aanleg van het herenhuis is verstoord.

Een overzicht van de sporen met spoornummers en voorlopige interpretatie is te vinden in Bijlage 2.

4.1 BODEMOPBOUW/STRATIGRAFIE

De natuurlijke ondergrond bestaat uit beige gekleurd dekzand met nauwelijks ijzerhuidjes om de korrels maar wel roestvlekken. In werkput 1, 2, 3 en 6 (ten oosten van de coördinatenlijn van 235,9 km) bevindt zich leem tussen de dekzandkorrels, waardoor dit bij droogte aaneenkit. Plaatselijk zijn in de bovenzijde van het dekzand leemplekken aanwezig, die tot ca. 10 cm diep kunnen reiken en licht humeus kunnen zijn. Het onderscheid met antropogene sporen is niet altijd duidelijk. In de oosthelft van werkput 1 en in werkputten 2, 3 en 6 wordt het licht lemige dekzand afgedekt door een enkele centimeters dikke laag wit, los, siltarm matig fijn zand. Plaatselijk vertoont dit sporen van verspoeling en op sommige plaatsen heeft het ondiepe kuilen in het dekzandoppervlak opgevuld (s111, s112, s113 in werkput 1).

Deze natuurlijke afzettingen worden buiten het omgrachte terrein afgedekt door een ca. 35 tot 40 cm dik, humeus antropogeen zanddek. Dit bestaat uit een 30 tot 25 cm dikke recente bouwvoor, met daaronder een oudere, begraven bouwvoor. Het recente dek is

vermoedelijk in de tweede helft van de 20^e eeuw opgebracht.¹ De onderliggende begraven bouwvoor, die naar onder vlekkelig met mollengangen overgaat in de c-horizont, heeft mogelijk al tijdens, maar zeker na de periode van het herenhuis aan het maaiveld gelegen. Spaarzaam zijn daarin sporen baksteen en aardewerk uit de 19^e eeuw aangetroffen (industriële en roodbakkende aardewerk).

Ook binnen het omgrachte terrein is onder de recente bouwvoor een 10 tot 20 cm dikke, begraven bouwvoor aanwezig van redelijk humeus (donker) grijsbruin zand. In de bovenzijde daarvan op 20 tot 30 cm diepte, is her en der wat klein baksteenpuin en kleine scherfjes gevonden, die het vermoeden doen rijzen dat het een belopen maaiveld betreft. Aan de oostzijde van het omgrachte terrein is in deze laag een concentratie aardewerkfragmenten uit de 17^e-18^e eeuw aangetroffen (s30, duidelijk 19^e-eeuws materiaal ontbreekt). Vermoed wordt dat dit het maaiveld ten tijde van de afbraak van het herenhuis was, mogelijk nadat vloeren en plaveisel verwijderd waren en misschien ook nog een deel ophoging. Onder deze begraven bouwvoor ligt tussen de grachten een ca. 15 tot 20 cm dikke ophogingslaag van geel, grijs gevlekt zand (s19). Deze vondstarme laag, waarin spaarzaam een enkel fragment baksteen uit de periode 1600-1850 voorkomt, wordt doorsneden door de gracht. Vermoed wordt dat met deze ophoging een plateau is gecreëerd voor het herenhuis. De ophogingslaag ligt op een tweede begraven bouwvoor van bruingrijs, matig humeus zand (s16). Deze oorspronkelijke bouwvoor, die voorafgaat aan de bouw van het herenhuis, ligt op de c-horizont.

4.2 SPOREN VAN HET HERENHUIS

De gracht en sporen van het gebouw

In werkput 1 is de bovenzijde van de gracht op twee plaatsen blootgelegd: de westelijke arm (s10) en de oostelijke arm (s29, 33, 34 en 35). Beide zijn 8 meter breed. De onderlinge afstand bedraagt 33,4 meter. Aan beide zijden is de onderkant op 8,1 m + NAP aangeboord, 70 cm onder vlak 1 en ca. 1,2 meter onder het veronderstelde loopvlak uit de herenhuistijd. Aan beide zijden is op de bodem een dertig cm dikke laag zwart humeuze modder aangeboord, die ontstaan is door opeenstapeling van organische resten op de waterbodem. Aan de oostzijde was de onderste 8 cm van deze laag bruin venig en bevatte houtresten. Artefacten of archeologische indicatoren zijn niet aangetroffen. Daarboven ligt geelgrijs, (donker) grijsbruin gevlekt dempingszand. In de bovenste decimeters van deze demping zijn bakstenen, golfpannen en aardewerk uit de 17^e-18^e eeuw aangetroffen. Daarbij is de concentratie aan bouwkeramiek en aardewerk in de gracht aan de oostzijde beduidend hoger dan aan de westzijde. Dat geldt ook voor de vondst- en sporendichtheid op het binnenterrein. Daardoor ontstaat de indruk dat ofwel de keuken aan de oostzijde lag, of dat de westzijde een open plaats was. In de westelijke gracht en het westelijk deel van het binnenterrein is aardewerk schaars. Evenmin zijn in

¹ Volgens mededeling van een oudere omwonende is het terrein in de jaren 70 of 80 opgehoogd, waarna er s' winters geen water meer in de lagere delen stond en er niet meer geschaatst kon worden.

de westelijke helft van het binnenterrein in de bovenzijde van de ophogingslaag s19 sporen waargenomen. In de oostelijke helft daarentegen is in de bovenzijde van de ophogingslaag een ronde kuil met een hoge concentratie baksteenpuin aangetroffen (s15), een ca. twee meter brede baan met wat baksteenpuin (s129) die de grens vormt van twee verschillende grondlagen (s130 en s131 in vlak 0 in de noordelijke uitbreiding van werkput 2), en drie restanten van funderingsmuurwerk, bestaand uit in zand gelegde rode handvormstenen (mogelijke poer s27 en muur s31 in vlak 0 in werkput 1 en s128 in vlak 0 in werkput 2). Ook is aan de oostzijde een grote kuil met veel puinresten en wat aardewerk aangetroffen (s28). In de 1,3 meter brede strook tussen muur s32 en de parallel daaraan liggende oostelijke gracht is zowel in de bovenzijde van de ophogingslaag (s19), als de daarboven liggende bouwvoor (s30) veel aardewerk aangetroffen, dat in hoofdzaak uit gewoon roodbakkend gebruiksgoed bestaat dat bij een bediendenkeuken past.

In werkput 2 is de gracht op 30 cm onder het maaiveld 8,6 meter breed. Langs de randen dagzomen op dit niveau (vlak 0) lagen met baksteenbrokken (s40 en s42). De rest van de vulling bestaat uit (bruin gespikkeld) grijs, roestig, matig humeus zand, dat tot 25 cm onder het vlak reikt (s43). De bodem ligt hier op 8,0 m + NAP iets dieper dan in werkput 1, en wordt hier afgedekt door een dunnere laag modder. De rest van de vulling bestaat, net als in werkput 1, uit een demping van geel-grijs gevlekt zand. Langs de binnenrand staken vrij veel fragmenten aardewerk en een fragment van een glasobject in de ophogingslaag.

Greppels rond het herenhuis

Buiten het omgrachte terrein zijn verschillende greppels en een sloot aangetroffen.

In werkput 3 is de gracht of sloot aangesneden die van de zuidoosthoek van de omgrachting rond het herenhuis naar het zuiden liep (s63). Deze is in het vlak 3,5 meter breed en 90 cm diep (1,3 m onder het maaiveld). De vulling bestaat uit een zwarte sterk humeuze bodemlaag, waarboven de vulling geleidelijk minder humeus wordt. Bovenin de vulling zijn baksteen- en dakpanresten gevonden en een fragment industrieel wit aardewerk dat na 1824 dateert. Kennelijk heeft de sloot, die op een perceelsgrens uit 1832 ligt, tot in de 19^e eeuw open gelegen.

In het vlak snijdt deze sloot haaks daarop een over de hele putlengte oost-west lopende greppel, die tot de aanleg rond het herenhuis zal horen (s62). Het vondstmateriaal daaruit komt overeen met dat uit de ophogingen en grachten van het herenhuis. De greppel is op luchtfoto's en radarbeelden te zien. De onderzijde ligt op 1,0 m – maaiveld (in profiel 9).

In werkput 4 is over de hele putlengte een noord-zuid lopende greppel aangetroffen die ook bij de herenhuis aanleg zal horen (s97 en s109). De greppel bevat spaarzaam vondstmateriaal uit de Midden-Nieuwe tijd en loopt onder het op de kadastrale kaart staande huis door. De greppel snijdt ten oosten daarvan liggende, vage, ondiepe en onregelmatige vergravingen van de bodem, die vermoedelijk met tuinaanleg of tuinbouw te maken hebben (s98 en s101). Ook daarin is vondstmateriaal uit de Midden-Nieuwe tijd aangetroffen.

Op twee meter ten westen van de westelijke herenhuisgracht is een greppel aangetroffen die parallel daaraan noord-zuid loopt over een perceelsgrens die op de kadastrale kaart

van 1811-1832 staat aangegeven (s7). De anderhalve meter brede greppel bevatte geen archeologische indicatoren en was slechts 25 cm diep gegraven.

Sporen van het (bouw?)huis

Op de locatie waar volgens de kadastrale kaart uit 1811-1832 een huis stond, in het noorden van werkput 4, zijn daarvan weinig overblijfselen aangetroffen.

Onder de recente bouwvoor is de begraven bouwvoor hier matig puinhoudend (s105). Dit puin bestaat voornamelijk uit golfpanfragmenten en enkele baksteenfragmenten, die beide 19^e-eeuws ogen. De laag dekt een greppel af waarvan vermoed wordt dat deze verband houdt met de tuinaanleg rond het herenhuis (s97-s109) en een oudere kuil. Verder is een klein uitbraaksleufje gevonden, gevuld met dakpanfragmenten (s103), een rechthoekig kuiltje met houtskool en dakpanresten (s104) en meer naar het zuiden een recht hoekige kuil, waarin enkele complete, gave nokpannen uit de Late-Nieuwe tijd liggen opgestapeld. Al met al bestaat de indruk dat het gebouw op de kadastrale minuut jonger is dan de 17^e / 18^e-eeuwse tuin- en herenhuisaanleg.

Afbeelding 3. Het noorden van werkput 4 met greppel s97-s109 (rechts) en (uitbraak)sporen van het voormalige huis (boven in de foto).

4.3 OUDERE BEWONINGSSPOREN

Onder de ophoging onder het herenhuis zijn in werkput 1 en 2 paalsporen, kuilen en een greppel aangetroffen, die van vóór de aanleg van het herenhuis moeten dateren. In deze sporen is geen daterend vondstmateriaal aangetroffen, noch houtskool. In één van de paalsporen bevindt zich wel houtrest, dat geschikt zal zijn voor c-14 datering.

Greppelsysteem

De greppel (s17) boog in werkput 1 vanuit het noordoosten zuidwaarts om, doorsnijdt de onderste bouwvoor met een breedte van een kleine anderhalve meter en een diepte van 40 cm. De donkergrijsbruine, organische bodemlaag in de greppel, wordt afgedekt door grijsbruin geel gevlekt zand, waarmee de greppel gedempt is. Tussen deze greppelopvulling en de afdekkende ophoging voor het herenhuis (s19) is geen scherpe grens herkenbaar (in profiel 6). Enkele gele zandkluiten zijn vanuit de ophoging s19 in de bovenzijde van de onderliggende greppelvulling gedrukt. Daaruit valt af te leiden dat de greppel is gedempt toen het herenhuis werd aangelegd in 1670.

De zuidwaartse voortzetting van deze greppel is aangesneden in de noordoostelijke uitbreiding van werkput 2. De noordoostwaartse voortzetting is aangesneden in werkput 7 en zichtbaar op de grondradarbeelden (zie Bijlage 1). In het westen van werkput vormt greppel s2 mogelijk de voortzetting. De oriëntatie van deze greppel is iets schuin ten opzichte van greppel s7 en de herenhuisgracht. Bovendien is de greppel net als s17 veertig cm diep en anderhalve meter breed. In de deels houtskoolrijke vulling van deze greppel is een dakpanfragment aangetroffen, evenals een scherp geglazuurd steengoed uit het Westerwald met kobaltblauwversiering en driehoekige stempels, te dateren in de 17^e of vroege 18^e eeuw. Een nazakking of kuil in de greppel (s4) bevatte veel baksteenresten en golfpanfragmenten van dezelfde typen en baksels die in de sporen zijn aangetroffen behorend tot de aanleg van het herenhuis.

De zuidwaartse voortzetting van greppel s2 is op de radarbeelden en de luchtfoto te vervolgen richting de oostwaartse uitbreiding van werkput 4, waar greppel s107 is aangesneden. De laatste greppel vertoont meerdere vullingen in het vlak. De jongste vulling, de demping, bevat opnieuw bouwkeramiek en aardewerk van na ca. 1600 (onder meer een fragment Ochtruper aardewerk). Het vervolg van dit spoor is te zoeken in s90 in werkput 5 in het zuiden van het onderzoeksgebied. Dit spoor is in het vlak 2,5 meter breed met meerdere, vondstloze vullagen, reikt tot 40 cm onder het vlak en buigt in werkput 5 om van het noorden naar het zuidoosten. Parallel daaraan ligt op vijf meter afstand een tweede greppel (s82). Deze tekent zich met een homogeen donker humeuze vulling met baksteenspikkels in het vlak af met een breedte van 1,7 meter en is eveneens nog 40 cm dieper. Het is niet duidelijk of deze greppel samenhangt met greppel s90. Greppel s90 is met enige fantasie op de luchtfoto zuidoostwaarts te vervolgen en vervolgens noordoostwaarts tussen werkput 2 en drie door naar s17 in het noordoosten van werkput 2.

De greppel omsluit een afgerond rechthoekig terrein van ca. 80 bij 40 meter (zie Bijlage 1 en Afbeelding 4). In het zuiden van dit terrein tekent zich op de luchtfoto een cirkelvormige donkere vlek af. Ten oosten daarvan zijn zowel op de radarbeelden als op de luchtfoto twee greppels zichtbaar, die parallel aan elkaar concentrisch om het terrein lopen (Zie Bijlage 1). Deze greppels zijn aangesneden en gecoupeerd in resp. het oosteinde van werkput 1 en in werkput 6 (resp. s38 in profiel 3 en s39 in profiel 2). Lengte, breedte en profiel van beide greppels zijn vergelijkbaar. Beide greppels zijn op een dunne humeuze bodemlaag gedempt met grijsbruin, geel gevlekt zand. Afgezien van een spikkeltje baksteen of verbrande leem in de demping van de binnenste greppel (s38) zijn geen vondsten of archeologische indicatoren aangetroffen.

Paalsporen en kuilen

Overall waar de binnenste van de concentrische greppels (s2-s17-s107-s90) is blootgelegd, zijn zowel langs de binnenzijde als langs de buitenzijde daarvan meerdere paalsporen en/of kuilen aangetroffen. Deze bevinden zich in werkput 1, 2 en 5 en in het westeinde van werkput 3. In werkput 4 kan mogelijk één spoor (s110) tot deze groep gerekend worden, dat half onder de puinrijke bouwvoor onder het afgebroken huis ligt. Een deel van deze sporen ligt onder de ophoging voor het herenhuis (s19). De relatie van die sporen met de onderste begraven bouwvoor (s16) is niet waargenomen. In geen van de sporen is daterend vondstmateriaal of een archeologische indicator aangetroffen. De begrenzing is over het algemeen enigszins vervaagd, vergelijkbaar met die van de binnenste greppel. De kwaliteit van de sporen is wisselend. Sommige sporen tekenen zich duidelijk af met meerdere decimeters diepte; één paalkuil zelf met een matig geconserveerde houten paal. Andere zijn slechts enkele centimeters diep of met een licht gevlekte vulling, waardoor ze moeilijk te onderscheiden zijn van natuurlijke vlekken of bioturbatie. De (mogelijk) oudere sporen waarover naar aanleiding van een coupe geen enkele twijfel bestaat, zijn in Afbeelding 4 rood omcirkeld.

Onduidelijk blijft de interpretatie van een rij van zeven vlekken die dicht tegen elkaar op een rechte lijn werkput 1 net buiten de greppel doorkruisen met een kern van wit spoelzand binnen een vulling van grijs, zwak humeus zand (s20 t/m 24 en s48 en 49, groen omcirkeld in Afbeelding 4). Bij de drie gecoupeerde exemplaren varieerde de diepte van 6 tot 14 cm en was geen duidelijke paalkern herkenbaar. Op basis van hun voorkomen kunnen de sporen zeer goed natuurlijk zijn. Ze liggen daarvoor echter wel erg regelmatig op een rechte lijn. Bij een antropogene oorsprong komt interpretatie als palenwand of schutting in aanmerking.

Geen van de overtuigende sporen wordt door de greppel oversneden.

Interpretatie

Terwijl de demping van het greppelsysteem in de 17^e eeuw te dateren is, direct voorafgaand aan de bouw van het herenhuis in 1670, kunnen de paalsporen en kuilen ouder zijn en op basis van hun voorkomen vanaf de 11^e eeuw tot in de 17^e eeuw dateren. Wel lijkt er een horizontaal verband tussen de sporen en de binnenste greppel. Opmerkelijk blijft dat concentrische omgreppelingen met een dergelijke afgeronde, niet geheel regelmatige vorm niet uit de 17^e eeuw bekend zijn en vooral doen denken aan oudere contexten. Het is verleidelijk om in de cirkelvormige vlek die op de luchtfoto in het

zuiden van het omgreppelde terrein zichtbaar is, het spoor van een geëgaliseerde motte te zien. In de wanden van sleuf 5 ontbreekt daarvoor ieder spoor. Bovendien zou men bij een motte juist lichter, droger gras verwachten. Voor een burchtterrein zijn de greppels bovendien veel te klein. Ook ontbreekt vondstmateriaal van vóór 1600 volledig, evenals elke historische aanwijzing. Vooralsnog lijkt er sprake van een boerderijplaats uit de eerste helft van de 17^e eeuw met een merkwaardige omgreppeling. Boerderijsites uit de eerste helft van de 17^e eeuw zijn relatief weinig onderzocht. Daarbij zou onderhavige site de bijzondere meerwaarde hebben dat zij kortstondig heeft bestaan, in de Tachtigjarige Oorlog nieuw is aangelegd en kort daarna is verdwenen. Daarmee is de site als het ware in zuivere, oorspronkelijke form gefossiliseerd en zou een relatief unieke gelegenheid zich voordoen één van de weinige boerderijen die in deze periode nieuw is aangelegd in zijn 'pure' vorm te onderzoeken. De meeste boerderijplaatsen zijn juist in de late 16e of vroege 17e eeuw verwoest bij de vele oorlogshandelingen en vooral later in de 17e eeuw (na 1630/1640) hersteld of nieuw gebouwd. De locatie is daarom zeker een nader waarderend onderzoek waard.

Afbeelding 4. Sporenoverzicht met rood omcirkeld paalsporen en kuilen die buiten twijfel verheven zijn en tot de oudere fase (kunnen) behoren. Groen omcirkeld de sporenrij waarvan de interpretatie onzeker is.

HOOFDSTUK 5 WAARDERING VONDSTEN

In totaal zijn enkele honderden artefacten verzameld, verdeeld over de vondstnummers 1 t/m 68. Er zijn geen monsters genomen. Het vondstmateriaal bestaat in hoofdzaak uit bouwkeramiek en aardewerk uit de 17e t/m 19e eeuw. Eén fragment grijsbakkend aardewerk is te dateren in de Late-Middeleeuwen tot en met de eerste helft van de 17e eeuw. Het is aangetroffen tussen vondstmateriaal dat na ca. 1600 dateert. Daarnaast zijn enkele fragmenten glaswerk en vensterglas geborgen uit dezelfde periode. Ook zijn enkele fragmenten botmateriaal in matige conditie geborgen en enkele sterk gecorrodeerde ijzerfragmenten, omgeven door een dikke laag aangekoekt zand. Daarnaast zijn enkele fragmenten natuursteen geborgen, voornamelijk kleinere fragmenten van zandsteen bouw materiaal zonder bijzonderheden.

HOOFDSTUK 6 ADVIES VERVOLGONDERZOEK

In het onderzoeksgebied zijn twee behoudenswaardige vindplaatsen aangetroffen. Vindplaats 1 bestaat uit de resten van het herenhuis de Berghorst uit de periode 1670-ca. 1900. De sporen daarvan concentreren zich op het bij vooronderzoek vastgestelde, omgrachte terrein en een ca. 10 m brede strook langs de westzijde daarvan. Daarbuiten bevinden zich sporen van de omringende infrastructuur (afwateringssloot, tuingreppels/bedden en uitbraaksporen van het bouwhuis uit de Nieuwe Tijd Laat). Vindplaats 2 bestaat uit een daaraan voorafgaande boerderijplaats met omgreppeling, waarvan de datering in de 17^e eeuw onzeker is. De begrenzing van de vindplaats lijkt aan drie zijden herkenbaar op ca. 6 of 7 meter buiten de binnenste omgreppeling. Het noordelijk deel van de vindplaats 2 overlapt met het omgrachte herenhuisterrein. Terwijl de randen van het omgreppelde terrein bij het proefsleuvenonderzoek aan vier zijden zijn blootgelegd, ontbreekt informatie over het binnenterrein. Ook is alleen de demping van de laatste fase van de omringende greppel gedateerd en is er geen datering van de overige sporen. Daardoor is ook niet zeker of deze tot dezelfde fase/site behoren als de greppel.

Op basis van het bovenstaande wordt het volgende geadviseerd (zie Bijlage 2):

1. Het oppervlak dat omgeven wordt door de grachten van het herenhuis, inclusief de grachten op te graven in twee vlakken: één vlak op het niveau boven of in de ophogingslaag waarop sporen van het herenhuis zichtbaar worden en één vlak in de top van de c-horizont waarin, naast diepere sporen van het herenhuis, ook sporen van vindplaats 2 aanwezig zijn. Daarbij moet gelet worden of sporen al in de onderste bouwvoor zichtbaar zijn. Het betreft een oppervlak van ca. 37 x 50 meter (ca. 1850 m²). Daarnaast is een strook van 10,5 meter breed westelijk aansluitend tegen de westzijde van de westelijke gracht op te graven in één vlak op het tweede niveau (in en/of onder de onderste bouwvoor). Dit betreft een oppervlak van ca. 390 m².

Wanneer de geplande civieltechnische werkzaamheden de diepere grachtlagen bedreigen zal in overleg met het bevoegd gezag aan de hand van de resultaten van de vlakopgraving een strategie bepaald worden voor het onderzoek daarvan, waarbij focus ligt op het verzamelen van vondstmateriaal ten behoeve van onderzoek naar de materiële cultuur en eventuele toegangsbrugconstructies. Ten aanzien van datering en stratigrafie wordt weinig relevante nieuwe informatie verwacht. Daarbij valt te denken aan een selectie van grachtdelen waar een concentratie van vondstmateriaal op de bodem verwacht wordt, zoals bij de keuken, een gemak(-stortkoker) en de toegangsbrug.

2. Ten zuiden van dit opgravingsvlak een kruis van sleuven te onderzoeken over het resterende deel van vindplaats 2, bestaande uit het terrein dat omgeven wordt door de gereconstrueerde loop van de binnenste van de concentrische greppels inclusief een 6 tot 7 meter brede zone daarbuiten. De sleuven, aan te leggen conform het puttenplan in Bijlage 2, zijn vier meter breed en hebben een gezamenlijke lengte van ca. 115 m, waarmee een oppervlak van ca. 460 m² wordt onderzocht.

Dit sleuvenonderzoek heeft tot doel de spreiding, intensiteit, aard en datering van de sporen op het binnenterrein te bepalen en daarmee de samenhang met de omgreppeling en de aard van vindplaats 2.

De verwachting bestaat onder meer uit volgende mogelijkheden:

- *Een boerderij met ingegraven poeren van baksteen, natuursteen of andere materialen en eventuele, waarschijnlijk ondiepe wandfunderingen in de vorm van wandgreppel, baksteenwerk of natuurstenen*
- *Een sporenarme zone ter plekke van het boerderij-hoofdgebouw, eventueel met een potstal, omgeven door erfsporen bestaande uit paalsporen van onder meer schuren en bijgebouwen, waaronder hooibergen, en een waterput.*
- *Een huisplattegrond van een woonstalhuis en bijgebouwen uit de Late Middeleeuwen A (ca. 1000 tot 1300)*
- *Een geheel of grotendeels geëgaliseerde motte of opgehoogd woonplateau uit de Late Middeleeuwen of Nieuwe tijd Vroeg, herkenbaar aan een geheel sporenloos terreindeel, al dan niet met rest van een ophogingslaag, eventueel/waarschijnlijk met voorterrein met sporen.*

3. Aan de hand van de resultaten van het sleuvenkruis en, indien beschikbaar de onder 1. beschreven vlakopgraving, wordt bepaald in hoeverre verder vlakdekkend onderzoek noodzakelijk is. Het totale in één vlak eventueel op te graven oppervlak wordt geschat op ca. 3200 m² (exclusief sleuven).

Alle genoemde onderdelen worden als opgraving onder KNA protocol 4004 uitgevoerd. Aan elk van de vier zijden van de herenhuysgracht wordt de stratigrafie tussen het maaiveld en het tweede vlak gedocumenteerd in een profiel haaks over de gracht dat zowel aan de binnen- als aan de buitenzijde tot één meter buiten de grachtrand reikt. Van elke afzonderlijke greppel wordt de samenhang met de verschillende lagen in het antropogene dek bepaald aan de hand van een coupe. Daar waar putwanden relevante aanvullende informatie opleveren, die niet tijdens het vooronderzoek of in voornoemde profielen en coupes is gedocumenteerd, worden de relevante delen gedocumenteerd.

Indien het bovenstaande advies wordt overgenomen en ondertekend door het bevoegd gezag, dient dit als addendum op het Programma van Eisen.

BIJLAGE 1 OVERZICHTSKAART MET RECONSTRUCTIE VAN GREPPELS

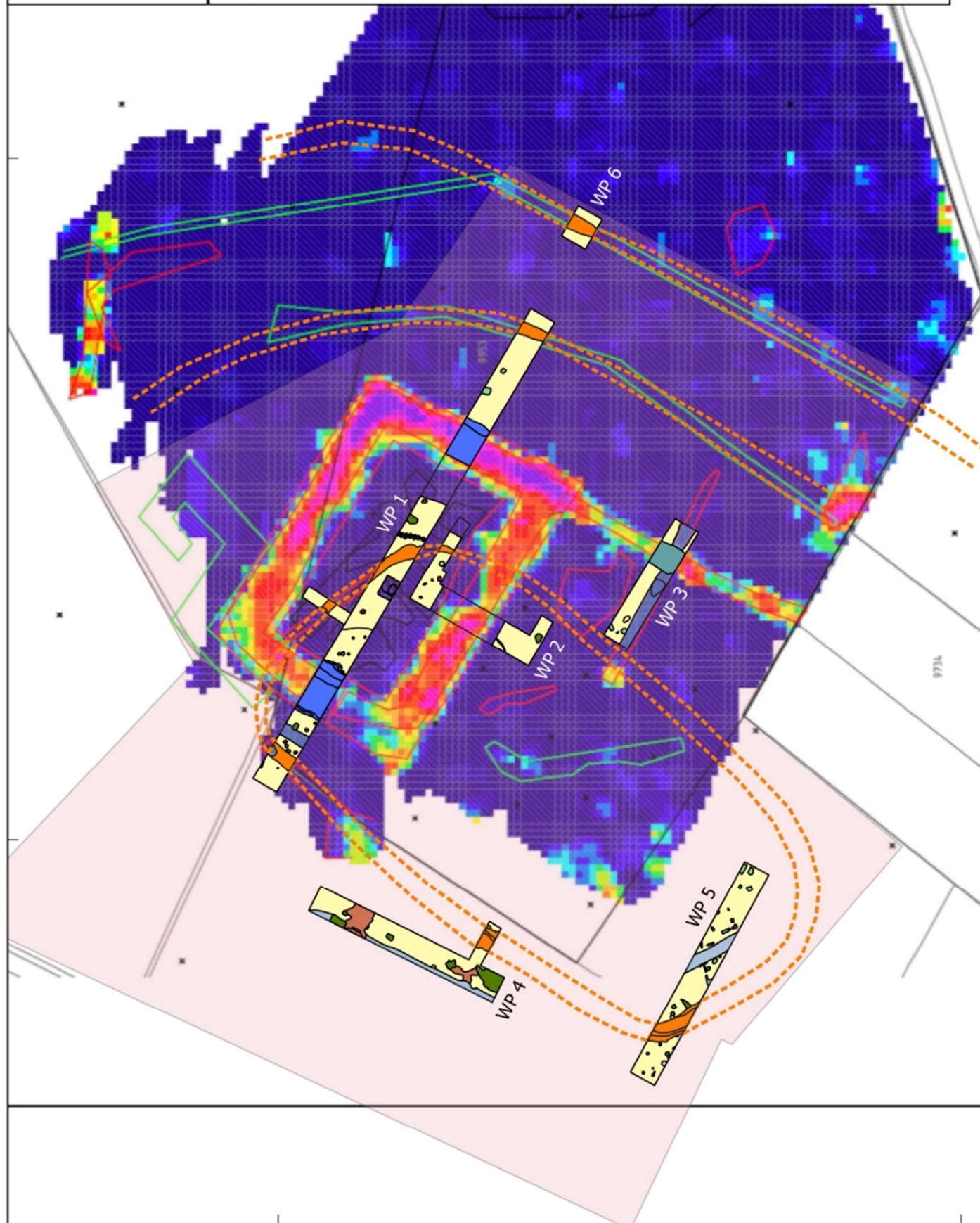
Project ENBE201
Toponiem Berghorst
OM 4869465100

Type kaart Overzichtskaart sporen
Projectie: EPSG28992
MS | Datum 30-06-2020

Legenda

- Reconstructie greppels fase 1
- Greppels fase 1
- Greppel algemeen
- Gracht
- Sloot
- Grondspoor onbepaald
- Kuil
- Laag
- Natuurlijke laag
- Muuruitbraak
- Kuil voormalige paal
- Voormalige paal
- Spitspoor
- Steen/kei
- Natuurlijke versterking
- Fundering
- Bouwvoor (recent)
- Bouwvoor (begraven)
- Ophogingslaag
- Puinlaag
- Muur
- Plangebied

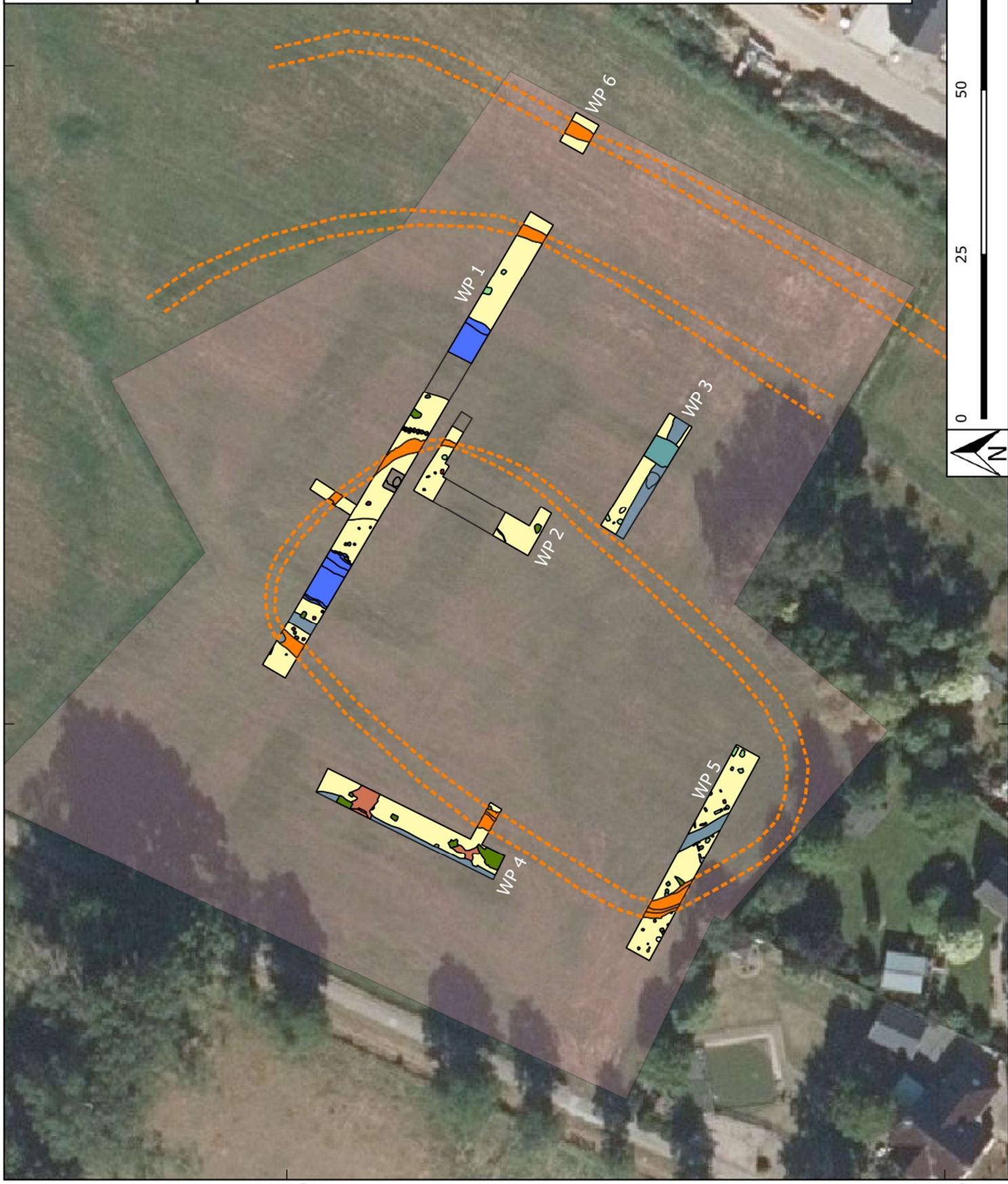

0 25 50 75 100 m

235900

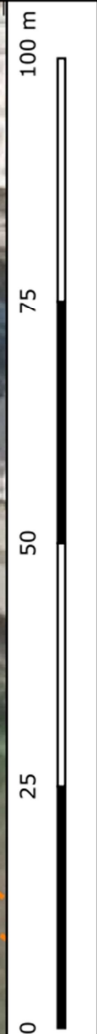
236000

Legenda	
	Reconstructie greppels fase 1
	Greppels fase 1
	Greppel algemeen
	Gracht
	Sloot
	Grondspoor onbepaald
	Kuil
	Laag
	Natuurlijke laag
	Muuruitbraak
	Kuil voormalige paal
	Voormalige paal
	Spitspoor
	Steen/kei
	Natuurlijke verstering
	Fundering
	Bouwvoor (recent)
	Bouwvoor (begraven)
	Ophogingslaag
	Puinlaag
	Muur
	Plangebied

480200

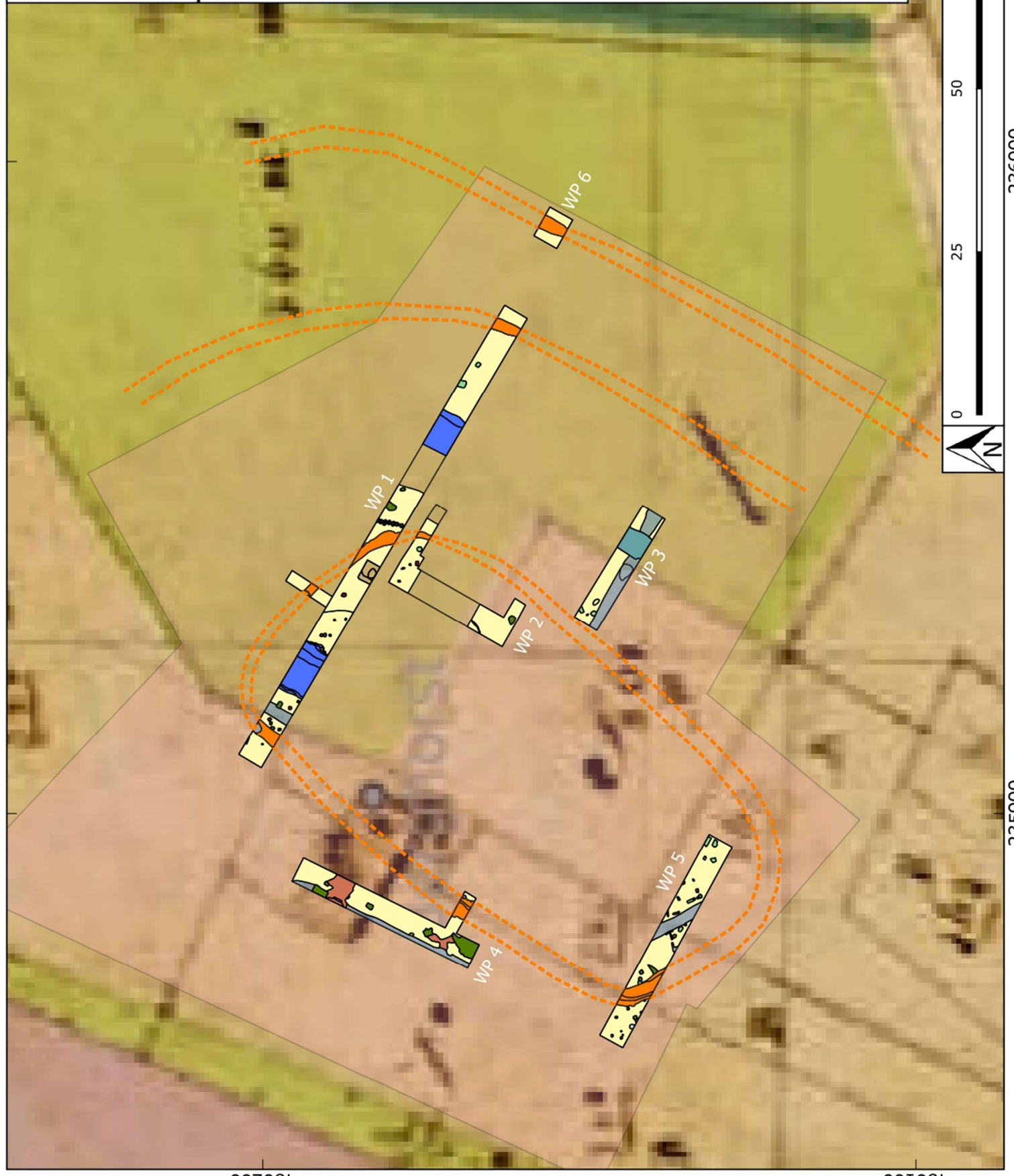
480100

235900

236000

Legenda	
	Reconstructie greppels fase 1
	Greppels fase 1
	Greppel algemeen
	Gracht
	Sloot
	Grondspoor onbepaald
	Kuil
	Laag
	Natuurlijke laag
	Muuruitbraak
	Kuil voormalige paal
	Voormalige paal
	Spitspoor
	Steen/kei
	Natuurlijke versterking
	Fundering
	Bouwvoor (recent)
	Bouwvoor (begraven)
	Ophogingslaag
	Puinlaag
	Muur
	Plangebied

480200

480100

235900

236000

BIJLAGE 2 PUTTENPLAN

VERVOLGONDERZOEK

BIJLAGE 3 ALLESPORENKAARTEN MET VOORLOPIGE SPOORINTERPRETATIE

480210

480200

480190

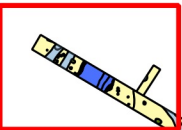
235900

235910

235920

235930

235940

ENBE201
Enter Berghorst
OM 4869465100

ASK Put 1, 6 en 7 vlak 1
Projectie: EPSG28992
JdG | 29-06-2020

Legenda

Greppel algemeen

Gracht

Kuil

Natuurlijke laag

Kuil voormalige paal

Voormalige paal

Steen/kei

Natuurlijke verstoring

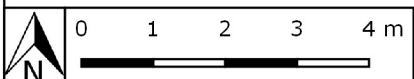
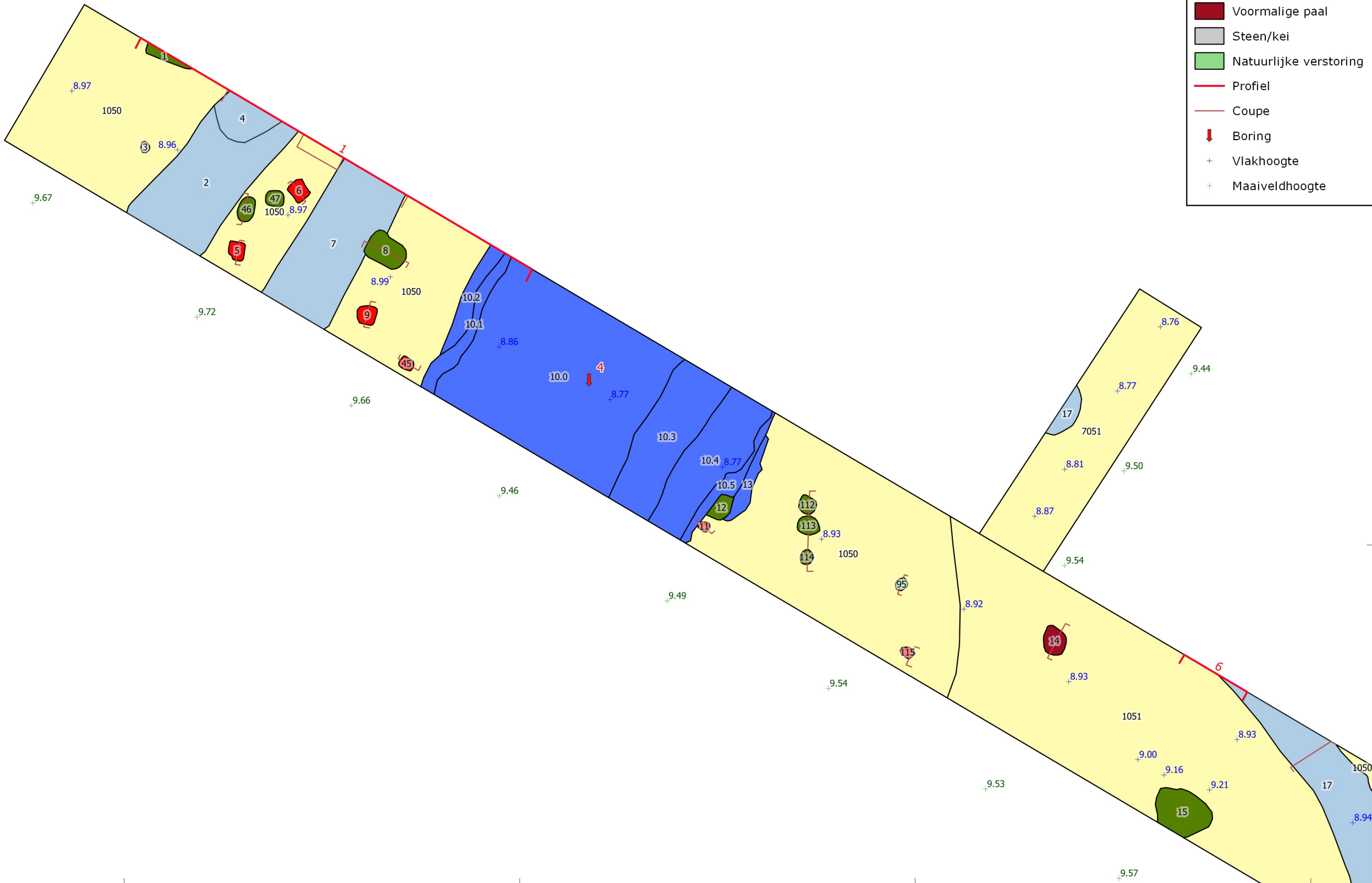
Profiel

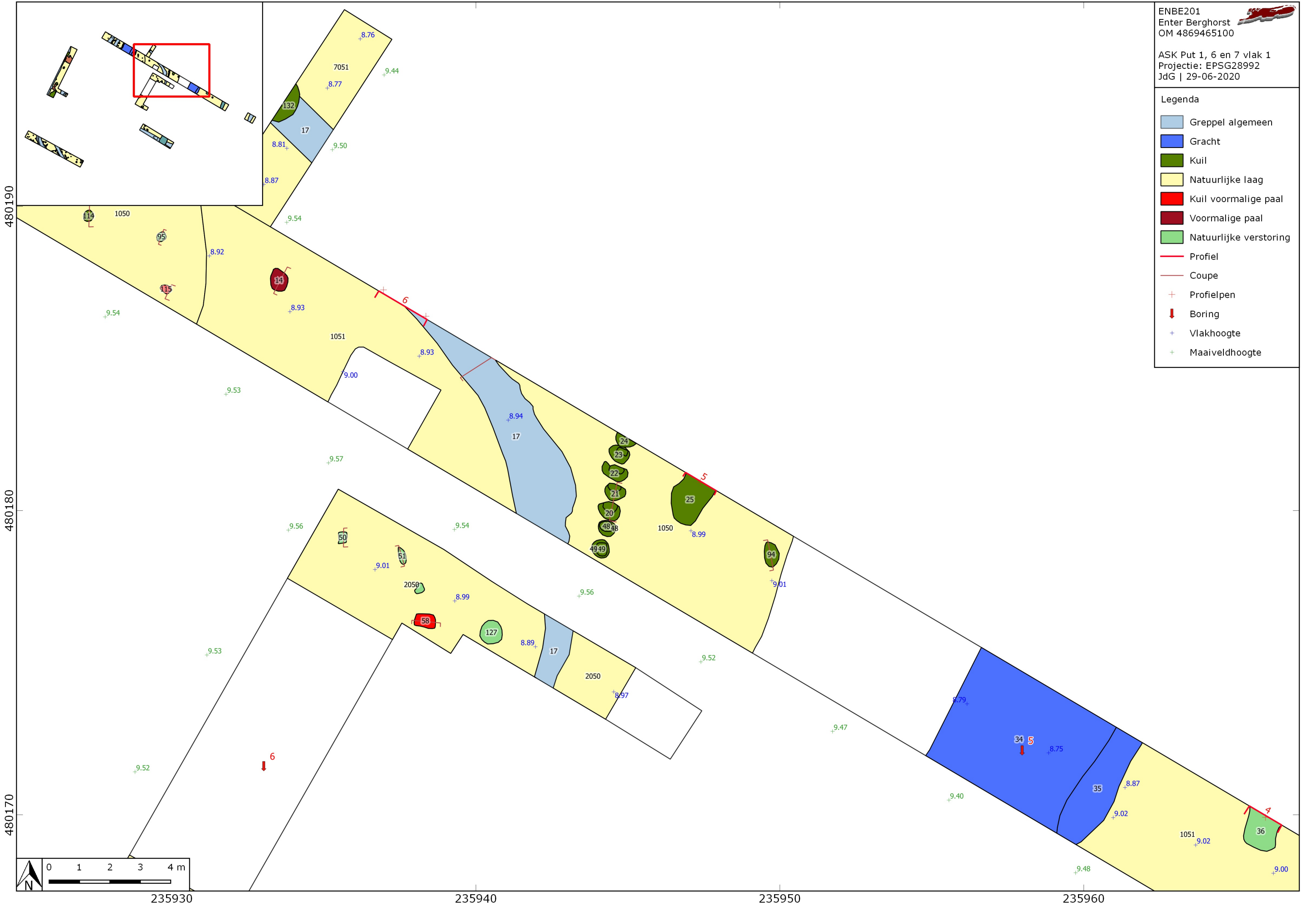
Coupe

Boring

Vlakhoogte

Maaiveldhoogte

ENBE201
Enter Berghorst
OM 4869465100

ASK Put 1, 6 en 7 vlak 1
Projectie: EPSG28992
JdG | 29-06-2020

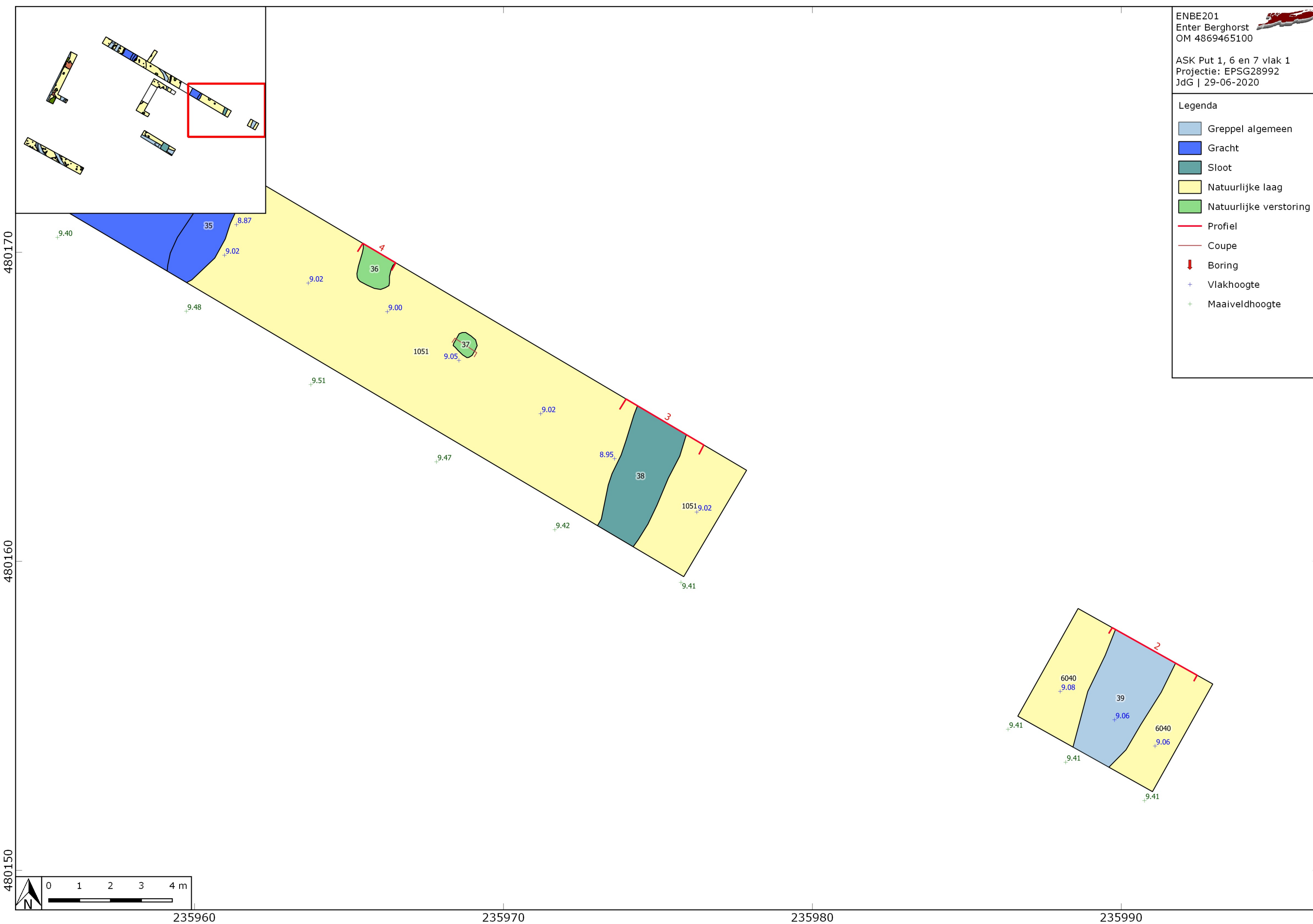
- Legenda
- Greppel algemeen
 - Gracht
 - Kuil
 - Natuurlijke laag
 - Kuil voormalige paal
 - Voormalige paal
 - Natuurlijke verstoring
 - Profiel
 - Coupe
 - Profielpen
 - Boring
 - Vlakhogte
 - Maaiveldhoogte

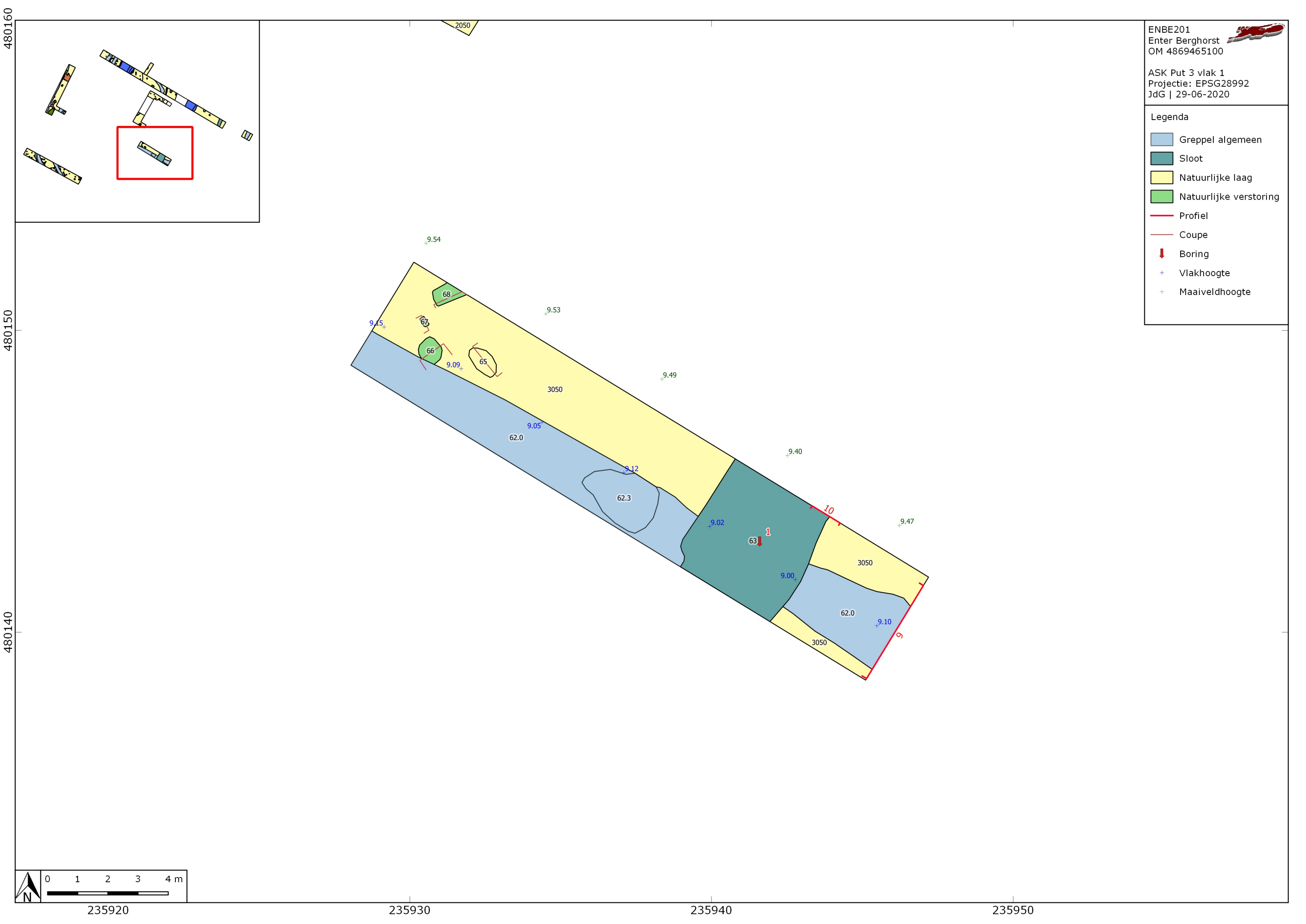

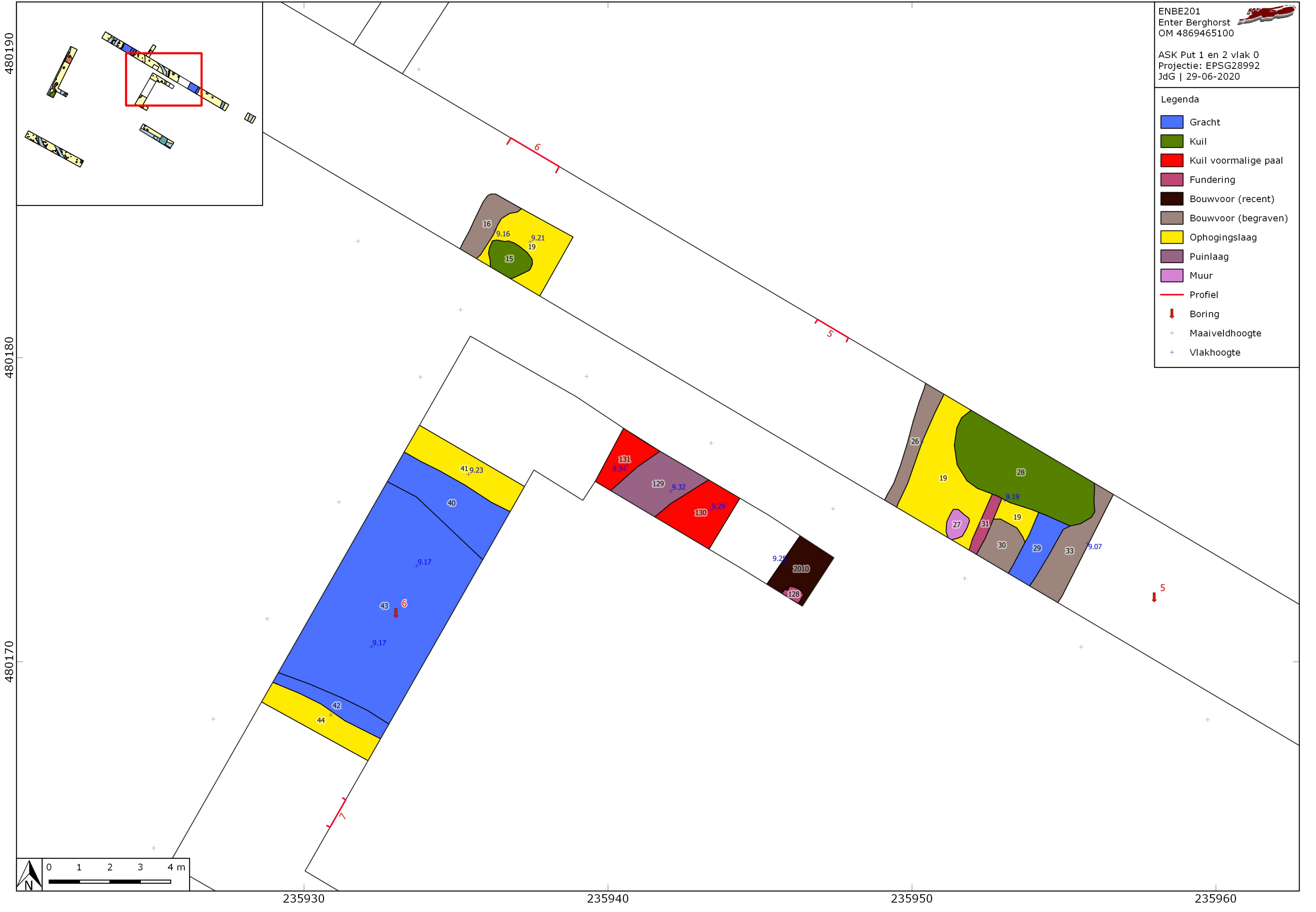
ASK Put 1, 6 en 7 vlak 1
Projectie: EPSG28992
JdG | 29-06-2020

Legenda

- Greppel algemeen
- Gracht
- Sloot
- Natuurlijke laag
- Natuurlijke verstoring
- Profiel
- Coupe
- Boring
- Vlakhoogte
- Maaiveldhoogte

ENBE201
Enter Berghorst
OM 4869465100

ASK Put 1 en 2 vlak 0
Projectie: EPSG28992
JdG | 29-06-2020

- Legenda
- Gracht
 - Kuil
 - Kuil voormalige paal
 - Fundering
 - Bouwvoor (recent)
 - Bouwvoor (begraven)
 - Ophogingslaag
 - Puinlaag
 - Muur
 - Profiel
 - Boring
 - Maaiveldhoogte
 - Vlakhoogte